

2. Stuwwallandschap tussen Steenwijk en Johannes Postkazerne

2.4. Steenwijk historisch centrum

Gebiedsbeschrijving

Structuur

Tussen twee stuwwallen uit de ijstijd ligt het rivierdal van de Steenwijker Aa. Steenwijk ontstond bij een doorwaadbare plaats aan de kant van de Steenwijkerkamp. Einde 13^e eeuw verkreeg Steenwijk stadsrechten en ontwikkelde zich tot een belangrijk marktcentrum. De huidige stervormige omtrek van het historische centrum wordt bepaald door de middeleeuwse vestingwerken, in 1568 verbeterd. De omwalling werd deels geslecht tussen 1829 en 1874, maar drie bastions en de stadsgracht zijn nog duidelijk als structuur herkenbaar. Het laat middeleeuwse stratenpatroon is nog grotendeels intact. De elkaar haaks kruisende hoofdstraten eindigen bij de plaatsen van de voormalige stadspoorten.

De Markt vormt het hart van de binnenstad en ligt centraal aan de kruisende hoofdstraten. Kenmerkend is het hoogteverschil tussen het Noorden en het Zuiden van de stad.

De belangrijkste historische bouwwerken zijn strategisch aan de hoofdstraten gelegen. Elke straat in de kern heeft een eigen identiteit, maar een overwegend gelijkwaardige beeldkwaliteit. De straten binnen het centrum zijn op basis van het historische patroon te verdelen in hoofd-, en nevenstraten. Daarnaast zijn er nog enkele (nieuwe) verkeerswegen.

Langs de randen van de historische kern is de bebouwing grootschaliger omdat veel oude panden zijn vervangen door negentiende- en twintigste-eeuwse invullingen. Zoals langs de Burgemeester Goeman Borgesiusstraat, langs de Kornputsingel en aan de Scholestraat. Functioneel behoort het Gedempte Steenwijkdiep bij het gebied dat als het centrum van Steenwijk wordt aangeduid.

Het Steenwijkerdiep is net buiten de rand van de kern gelegen en staat in directe relatie tot de vaarroute. Ook buiten de voormalige stadswallen gelegen is de landschappelijke parkaanleg van villa Rams Woerthe, een groene wig die de kern van Steenwijk verbindt met het buitengebied.

In het gebied bij het Steenwijkerdiep en grenzend aan het park Rams Woerthe, is een nieuwe ontwikkeling gaande waarbij een nieuw woongebied wordt gecreëerd. Daartoe worden oude pakhuizen en delen van bedrijven tot woningen, winkels of horecagelegenheid worden verbouwd en worden nieuwe woningen en appartementencomplexen gebouwd.

Bebouwing

De historische woonhuisbebouwing weerspiegelt de ontwikkelingsgeschiedenis van het stadshuis. De pandbreedte is vrijwel overal vier tot zes meter. Langs de hoofdstraten en rondom de Markt bestaan de panden overwegend uit twee bouwlagen onder een kap met de noklijn dwars op de rooilijn. Trap- en halsgevels komen voor, maar de meeste gevels worden door een lijst beëindigd. Het zijn smalle en hoge panden met meestal drie vensterassen.

In de nevenstraten is de bebouwing lager, overwegend één bouwlaag met een (per pand verschillend vormgegeven) kap. Het zijn voornamelijk eenvoudige woningen bestemd voor ambachtslieden. De rijkere woningen hebben soms een dakkapel en een afgeknot schilddak. Door toepassing van een mansardekap ontstond meer ruimte op de bovenverdieping en kon de begane grond gebruikt worden voor bedrijfsactiviteiten, vaak herkenbaar aan de grote (schuur-)deuren aan de straatzijde.

In de oude kern komen ook, net als aan het Steenwijkediep, pakhuizen voor. De jongere pakhuizen langs het Steenwijkediep zijn opgetrokken over meer bouwlagen onder een plat dak of sheddaken met aandacht voor de gevelindelingen en details.

In het centrum zijn veel invullingen uit het begin van de vorige eeuw te vinden. Ze sluiten qua maat en schaal goed aan bij de oorspronkelijke bebouwing.

De hoofdvorm is overwegend twee bouwlagen met een kap. De gevelopeningen zijn iets meer horizontaal gericht. Soms worden erkers toegepast.

Aan de Kornputsingel komen voornamelijk herenhuizen voor, gerelateerd aan de voornamen status van de straat. Twee bouwlagen, drie vensterassen breed komt vaak voor. De rijke ornamentiek is beïnvloed door de renaissance en het classicisme.

Langs de Molenwal bevindt zich een groepje vrijstaande woningen uit de jaren dertig, die in typologie en kleurgebruik een eenheid vormen. Ze richten zich met hun voorgevels naar de stadswal.

De naoorlogse invullingen in het centrum kenmerken zich door een breuk met de traditie van kleinschaligheid en sluiten vaak niet aan op de maat van de oorspronkelijke bebouwing. Op een aantal plaatsen is een invulling gerealiseerd van drie of meer bouwlagen, soms voorzien van een plat dak. Prinsenhoven en de sociale woningbouw langs de Weemstraat zijn hiervan een voorbeeld.

Tot de grootschalige randinvullingen behoort een supermarkt aan de Scholestraat.

De sociale woningbouw wordt gekenmerkt door balkons en loggia's in plaats van de karakteristieke, historische vlakke gevelwanden.

De rooilijn wordt niet altijd gevolgd (voortuintjes!) en op de begane grond komen dichte gevels ten behoeve van bergingen en entrees voor.

Daarnaast zijn in de naoorlogse periode veel puien van historische panden uitgebroken, waardoor de oorspronkelijke relatie tussen onderbouw en bovenbouw is verdwenen. Er zijn echter ook voorbeelden van panden waarbij dit met respect voor de oorspronkelijke verhoudingen is gebeurd.

Detaillering

Kenmerkend voor de historische bebouwing is het gebruik van 'aardse' kleuren bruin, rood oranje en zandgeel etc.

Gepleisterde gevels komen ook voor. De vele daklijsten en de kozijnen zijn in allerlei soorten wit geschilderd.

De detaillering van de vooroorlogse periode wordt gekenmerkt door decoratief metselwerk. Typerend in deze periode zijn ook de opvallende details bij een aantal markante hoekpanden.

De kwaliteit van de naoorlogse toegepaste materialen en de mate van detaillering is soms matig. De voorkomende reclame-uitingen uit deze periode benemen het zicht op de oorspronkelijke detaillering.

Bijzondere elementen

Tot de bijzondere structurele elementen behoren de Onnapoort en de herstelde stadswallen. Zij geven de begrenzing van het historische centrum aan. De torens van de Grote Kerk en de Gereformeerde Kerk fungeren als oriëntatiepunten.

Van de industriële bebouwing is het voormalige werkverschaffinggebouw aan het Steenwijkerdiep (75) beeldbepalend.

Van de negentiende-eeuwse bebouwing is de monumentale villa Rams Woerthe uit 1899 met bijbehorende elementen van de parkaanleg bijzonder. Het is een rijksmonument.

Nieuwe theekoepel. Een voorbeeld van een nieuw element met een nieuwe functie dat echter goed aansluit bij de monumentale omgeving.

Nieuwe Muziekkoepeel. Beeldbepalend bouwwerk in het park.

Bioscoop. Een mooi voorbeeld van het "nieuwe bouwen". Materiaalgebruik, gevelindeling en detaillering zijn van hoge kwaliteit en typerend voor die periode.

De Doopsgezinde kerk met rode beuk. Ligt terug ten opzichte van de straatwand waardoor er een kleine binnenplaats ontstaat. Afwijkend en daardoor opvallend ten opzichte van overige bebouwing.

Welstandsbeleid

Verantwoording

Het centrum van Steenwijk is een historische kern met veel historische bebouwing. De structuur en de historische bebouwing dienen te worden behouden. De bebouwing is echter in de loop van de eeuwen gegroeid met daardoor zeer veel verschillen binnen het kader van de beschreven karakteristieken. Ook nu kan er met nieuwbouw in een eigentijdse vormgeving verder worden gebouwd aan de stad. Deze nieuwbouw dient dan wel met respect voor het oude te worden ontworpen. Een aantal karakteristieken is daarbij van wezenlijk belang en deze zijn dan ook in de criteria benoemd.

Beleid

1. De bebouwingskarakteristieken zoals die in de gebiedsbeschrijving zijn omschreven dienen te worden *behouden*.
2. *Vernieuwing* is onder voorwaarden mogelijk.
3. Voor het gebied rond het Steenwijkerdiep geldt het beeldkwaliteitplan als toetsingskader. Dit beeldkwaliteitplan maakt integraal onderdeel uit van deze nota.

Welstandscriteria

Situering

1. De situering van de gebouwen kan variëren maar dient zoveel mogelijk naar de openbare ruimte gericht te zijn en afgestemd te worden op de plaatselijke situatie.
2. Binnen de wal dient de bebouwing zoveel mogelijk aaneengesloten te zijn.

Vormgeving

1. De bebouwingskarakteristieken zoals in de gebiedsbeschrijving beschreven dienen te worden behouden. Speciale aandachtspunten waarop zal worden beoordeeld zijn: kleinschaligheid, kapvormen, korrelgrootte, relatie tussen begane grond en bovenverdieping, vlakke gevels, hoekoplossingen, verticaal gerichte gevelindelingen.
2. Vernieuwing is mogelijk maar alleen met respect voor maat, schaal, kapvorm en de gevelindeling van de bestaande bebouwing. Deze bouwplannen worden ook beoordeeld aan de hand van de criteria voor architectonische kwaliteit uit paragraaf 6.2
3. Bij veranderingen aan de gevel dient gestreefd te worden naar herstellen van de architectonische samenhang tussen onder- en bovenbouw.

4. De plaats, afmeting en verhoudingen van de raam- en deuropeningen dienen goed op elkaar afgestemd te zijn en te harmoniëren met de belendende bebouwing.
5. Rond het Steenwijkerdiep worden gebouwen getoetst aan het beeldkwaliteitplan.

Detailering, kleuren en materialen

1. Binnen het centrum wordt gestreefd naar toepassing van 'aardse' kleuren en traditionele materialen. Andere kleuren en materialen zijn toegestaan mits deze harmoniëren met de directe omgeving en de detailering van het bestaande gebouw niet overheersen.
2. Bij veranderingen aan bestaande bebouwing dient de detailering aan te sluiten bij de oorspronkelijke vormgeving van het gebouw en minimaal een gelijkwaardige kwaliteit te bezitten.
3. Bij vernieuwing is een afwijkende detailering toegestaan.

Leeswijzer beschrijvingen

Gebiedsindeling

Het welstandstoezicht wordt gevoerd op grond van gebiedsgerichte criteria. Om deze criteria op te kunnen stellen, zijn eerst verschillende gebieden van elkaar onderscheiden. Dit is gedaan door te zoeken naar een bepaalde samenhang op grond van stedenbouwkundige, landschappelijke en/of architectonische kenmerken.

Deze samenhang kan bestaan uit een vijftal aspecten:

1. de functie;
2. de ontstaansgeschiedenis;
3. de ruimtelijke verschijningsvorm;
4. de relevantie van het onderscheid tussen de gebieden voor welstandstoezicht;
5. de dynamiek van het bouwen.

De mate waarin één van deze aspecten overheerst, wisselt per gebied. Als bijvoorbeeld in twee gebieden hetzelfde welstandsbeleid en dezelfde criteria worden gehanteerd, is het de vraag of het onderscheid nog relevant genoeg is voor het vasthouden aan twee gebieden.

Op deze wijze is een gebiedsindeling ontstaan waarbij de gemeente in 6 hoofdgebieden is ingedeeld. Binnen deze hoofdgebieden zijn vervolgens subgebieden onderscheiden. De kern Steenwijk is bijvoorbeeld verdeeld in 5 gebieden. In totaal zijn 29 gebieden benoemd. De gebiedsindeling is terug te vinden op de overzichtskaart die als bijlage bij de welstandsnota is gevoegd.

Toelichting op de gebiedsbeschrijvingen

Per gebied is een aantal bladen gemaakt met de beschrijving, de waardering, het te hanteren welstandsbeleid en de welstandscriteria.

Elke gebiedsbeschrijving heeft dezelfde opbouw:

- ♦ Kaart

Op het eerste blad staat een kaartje waarop (de ligging van) het gebied is aangegeven.

- ♦ Gebiedsbeschrijving

Na het kaartje volgt de gebiedsbeschrijving. Hier worden de belangrijkste karakteristieken van het gebied en vooral van de bebouwing beschreven. De gebiedsbeschrijving is opgebouwd van groot naar klein en daarbij opgedeeld in drie kopjes: structuur, bebouwing en detaillering. Onder structuur wordt de ontstaansgeschiedenis en de structuur van het gebied beschreven evenals de plaatsing van de bebouwing. Onder bebouwing worden specifieke aspecten van de bebouwing zelf beschreven zoals (architectonische) stijl, gevelopbouw, overheersende hoofd- en kapvorm. Onder het kopje detaillering wordt aandacht besteed aan de detaillering, materialen en kleuren van de bebouwing. De beschrijving en waardering zijn niet los van elkaar te zien. Op het moment dat je de keuze maakt om iets te beschrijven geef je al een impliciete waardering. In de gebiedsbeschrijvingen zitten dan ook elementen van de waardering geïntegreerd.

- ♦ Bijzondere elementen

Bij de beschrijvingen worden ook de bijzondere elementen benoemd. Het gaat daarbij om gebouwen die (in positieve of negatieve zin) afwijken van de algemene gebiedsbeschrijving.

Welstandsbeleid

Het welstandsbeleid wordt steeds voorafgegaan door een verantwoording van het beleid. Hierin wordt kort uiteengezet waarom in een bepaald gebied gekozen is voor het geformuleerde beleid. Hierin ligt ook een

waardering besloten van de kwaliteiten en karakteristieken van het gebied.

Het welstandsbeleid wordt steeds opgebouwd uit:

1. één of meer punten die de algemene lijn vormen;
2. één of meer punten die elementen benoemen die specifiek zijn voor het gebied.

Bij de formulering van het beleid wordt een aantal termen gebruikt die om een nadere toelichting vragen. Ten eerste wordt er onderscheid gemaakt tussen behouden, respecteren en vernieuwen:

Behouden van de bebouwingskarakteristieken. Met behouden wordt bedoeld dat bouwplannen dezelfde bebouwingkarakteristieken dienen te hebben als de bestaande gebouwen. Van de gebiedsbeschrijving afwijkende vormgeving voldoet dan dus niet aan redelijke eisen van welstand. Dat geldt dus voor nieuwbouw, maar ook voor uitbreidingen en verbouwingen aan bestaande gebouwen. Tenzij dit expliciet anders is geformuleerd.

Respecteren van de bebouwingkarakteristieken. Hiermee wordt bedoeld dat bouwplannen de gebiedskarakteristieken als uitgangspunt moeten hebben maar dat op onderdelen hier nieuwe vormen etc. aan toegevoegd kunnen worden. Anders gezegd een bouwplan mag op onderdelen afwijken maar niet conflicteren met de bestaande bebouwing.

Vernieuwen. Hiermee wordt bedoeld dat van de gebiedskarakteristieken afwijkende bebouwing geen probleem vormt. Het gaat dan alleen om nieuwbouw of complete vernieuwbouw en niet om uitbreidingen en gedeeltelijke verbouwingen.

Ter aanvulling worden nog de volgende termen gebruikt:

Versterken. Hiermee wordt bedoeld dat een bouwplan zodanig ontworpen moet zijn dat het eventuele afwijkingen op onderdelen van de bestaande bebouwing teniet doet. Het totale plan moet na realisering van het

bouwplan beter voldoen aan de gebiedskarakteristieken.

Herstellen. Hiermee wordt bedoeld dat oorspronkelijke karakteristieken weer teruggebracht moeten worden. Dit gaat niet alleen om verbouwingen en uitbreidingen aan bestaande gebouwen maar ook om nieuwbouw. Dit wordt met name gebruikt in beschermde gezichten.

Versterken van de kwaliteit van de vormgeving. Hiermee wordt bedoeld dat het bouwplan een hogere kwaliteit van architectuur dient te hebben dan de bestaande bebouwing. Het bouwplan zal dan moeten voldoen aan de criteria voor architectonische kwaliteit.

Bij alle categorieën zijn regelmatig uitzonderingen of nadere voorwaarden benoemd.

Welstandscriteria

Het welstandsbeleid is uitgewerkt in de gebiedsgerichte welstandscriteria. Naast de gebiedsgericht criteria kunnen ook meer objectgerichte criteria of specifieke criteria gelden. Daarnaast is er één algemeen criterium dat geldt in alle gebieden:

- Bij nieuwbouw, wijziging en uitbreidingen dient de architectonische kwaliteit minimaal gelijkwaardig te zijn aan de bestaande architectonische kwaliteit.

Zonder dat bij elk gebied naar deze criteria wordt verwezen gelden in alle gebieden de volgende criteria:

- Voor monumenten: De criteria voor monumenten.
- Voor reclameobjecten: Het reclamebeleid.
- Voor licht vergunningplichtige bouwwerken: De sneltoetscriteria. In de beschermde stads- en dorpsgezichten gelden behalve de sneltoetscriteria altijd ook de gebiedsgerichte criteria.
- Voor recreatieterreinen: Bij recreatieterreinen dienen bij bouwplannen voor verbouwing, uitbreiding en nieuwbouw de bebouwingskarakteristieken van de bestaande bebouwing te worden ge-

respecteerd. Bij algehele vervangende nieuwbouw dienen de bebouwingskarakteristieken van het gebied waarin het recreatieterrein is gelegen te worden *gerespecteerd*.

- ♦ Voor de bijzondere elementen: bij uitbreidingen en verbouwingen dienen de bebouwingskarakteristieken te worden *behouden* en waar mogelijk *versterkt*.

Beeldkwaliteitplannen

Naast de gebiedsgerichte criteria gelden er in delen van twee gebieden nog beeldkwaliteitplannen. Het gaat om:

- ♦ gebied 2.4. "Steenwijk, historisch centrum", daar is het beeldkwaliteitplan Steenwijkerdiep (september 2000) geldig;
- ♦ gebied 2.8. "Steenwijk, naoorlogse uitbreidingen", daar is het beeldkwaliteitplan "Woldmeenthe" geldig.

Beide beeldkwaliteitplannen maken integraal onderdeel uit van deze welstandsnota.